

1938 Spåkjerringa på Værnesmoen

Av og til kan vi ergre oss stort over våre nære forfedre som ikke tok vare på sine tradisjonsfortellinger, fikk satt disse inn i dokumenterte forhold og benyttet kildehenvisninger. Ja, tenk bare på alle bildene du har hjemme. Flotte bilder. Du ser av ansiktstrekkene at det er din egen slekt, men det står ikke verken navn eller årstall på bildene. Og så plutselig er de borte de som kunne fortelle noe om bildet. Slik også med enkelte setninger som dukker opp i våre lokale gårds- og historiebøker. Utrolig irriterende. Og så blir vi mest litt sinte på oss selv. Hvorfor spurte vi ikke mer mens de levde? Kjenner du deg igjen? Vel, tiden var en annen. Slektsforskning, slik vi vel kaller det i dag (DIS) og *historie* generelt, var noe en ikke verken hadde tid eller råd til. Å spore opp for eksempel sin slekt i Amerika, er noe vi har begynt med for fullt de siste 30 årene. Vår foreldregenerasjon hadde nok med å få endene til å møtes. Ordet fritid fantes knapt. Matauke krevde det meste. I dag har vi både tid og ressurser, blant annet hjelpemidler som data.

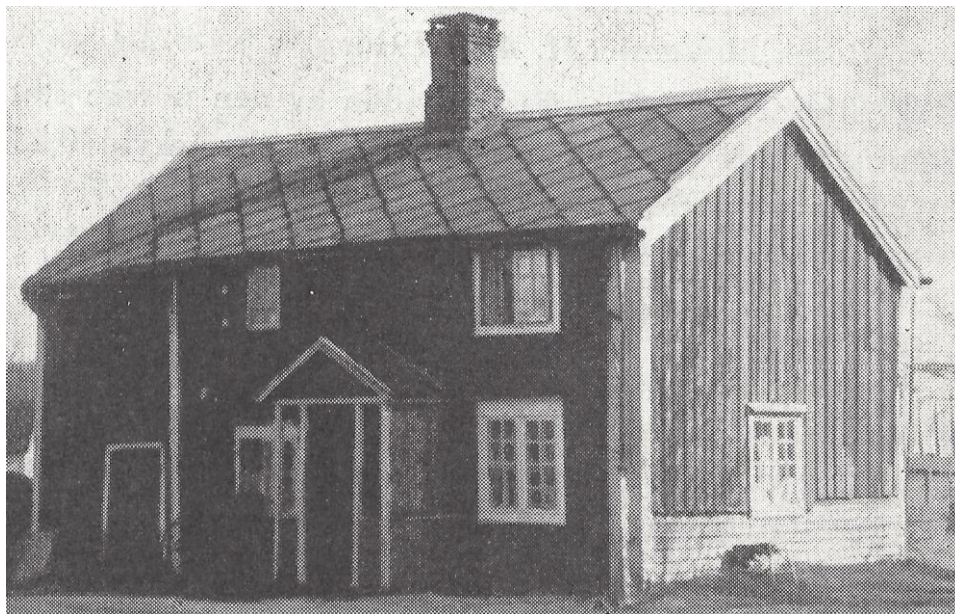
En dag henleder Egil Rømo i Sortesgrenda meg mot en liten setning i *Stjørdalsboka*, band II, del II, under Litj-Kroa på Værnesmoen. Her står det på side 90: "*Ho var den kjente spåkjerringa*". Og så står det ikke mer. Etter mange år i "bransjen", så irriterer jeg meg av og til over slike setninger. Kunne de ellers så dyktige og kunnskapsrike lokalhistorikere bare gitt etterkommerne noe mer kjøtt på beina. Historien, hendelsen og relasjonene tar de på et vis med seg i grava. Og vi som kommer etter sitter der med kun spørsmålsteget. Nevnte setning tirret selvsagt min nysgjerrighet, men jeg oppdaget tidlig at her var det knapt noen som visste noe til tross for at det står: "...den kjente spåkjerringa". Men så, på den annen side, er det slik at mest uløselige oppgaver, kan gi en viss drive, kick - for å si det på godt norsk. Noen måtte da vite noe, og her er hva jeg har funnet ut fra en liten setning tatt ut av løse lufta.

Egil Rømo, som tipset om setningen i Stjørdalsboka

Spåkjerringa på Værnesmoen var Lovise Andersdatter, også kjent som Lovise Kullerød. Hun ble født den 22. september 1872 i Sandefjord, Vestfold, døpt 14. november 1872 i Sandar kirke. Hun var datter av Anders Christian Knudsen Hem (f. 1840) og Maren Louise Lorensdatter (1838-1884). I 1875 bodde familien i Grønli 234A, Sandefjord. Hun dro så til Kristiania (Oslo), hvor hun bodde og var husholderske i 1900 hos broren i Havegt. 3. Lovise hadde åtte søsken. To av disse endte trolig sitt liv som sjømenn på havet før de fylte 30 år. Tre døde under tre år gamle, og ei søster døde som 12-åring. Lovise mistet sin mor som 12-åring. Faren satt igjen som enkemann med tapet av kone og seks barn av ni. Det som ble igjen av familien synes å ha samlet seg i Trondheim omkring 1910, hvor faren bor hos sin datter Caroline, søster til Lovise. På det tidspunktet hadde Lovise også kommet nordover. Hun hadde et forhold til Johan Peter Annaniassen Langstein, kjent som Johan P. Skeisås (1885-1940) på Skeisås, Stjørdal. Mye tyder på at Lovise havner i Malm som husholderske, men er å finne i 1910 i Stjørdal som "husgjerning og spaakvinde" hos malersvenn Olaus Johansen på Haabets plass. Hans kone Otilie er fra Loppa. Kanskje hadde hun samisk opphav? Samene var kjente for å spå. Da Lovise slo seg ned på Stjørdal tok hun navnet Andersen. Hun giftet seg i Lånke kirke den 22. november 1914 med Bendiks Olaussen Værnes (1846-1927), som var enkemann etter "Tobakk-Malena" som døde 8. juli samme året. Ekteskapet var fortsatt en livsforsikring.

Fra sitt forhold med Johan Peter Annaniassen Langstein (Johan P. Skeisås) hadde Lovise ei datter, Anne Petrine, født på Skeisås den 21. september 1904. Hun ble betraktet som lausunge, måtte tidlig ut i tjeneste og hadde en tøff start i livet. Det fortelles at hun som taus ble satt lengst nede ved bordet, hvor hun fikk ei skål med grøt. Den likte hun ikke, og lot være å spise

Liti-Kroa på Værnesmoen

grøten. Ved neste måltid, hvor folket fikk annen mat, stod grøttallerken der fortsatt. Slik ble den stående gjennom et par dager, til hun av ren utsulting og desperasjon tvang i seg den gamle grøten som nå var surnet og bakteriefull. Anne Petrine var ti år gammel da hun fikk en stefar. Livet ble muligens ikke bedre etter at Anne Petrine kom til Litj-Kroa på Værnesmoen (plass nr. 23). Hun ble setertaus på ulike setervoller i Lånke. Hennes liv skulle bli et evig slit med fjøsstell og seterstell år etter år. Hun visste knapt om annet enn arbeid. I meget voksen alder gifter Anne Petrine seg med Ludvik Paul Lertrø (1898-1963) og fikk dattera Aud Lilli Lertrø, født julekvelden 1946 i Lånke. Familien var ikke av dem som kom til dekket bord. Oppveksten til Aud Lilli skulle bli preget av det. Mora var 42 og faren 48 da hun kom til verden. Slitet ble ikke mindre etter hvert, fremtiden ga ikke muligheter til skole og utdanning. Som så mange fra små kår den gangen, var det om å gjøre og komme seg i arbeid straks en var konfirmert. *"Det er kun 50 år siden"*, sier Aud Lilli til meg en kveld jeg besøker denne sjarmerende kvinnen, som ser ut som en 30-åring. *"Tror ikke folk er klar over hvor godt de har det i dag."* I 1963 dør faren, og det ble sannelig ikke greit for mor Anne Petrine. Men de klarte seg, ikke i luksus, men led ingen nød. *"Det var trygt og godt, mor hadde mye varme"*, sier Aud Lilli.

Aud Lilli Hammer, 22. august 2015

Etter konfirmasjonen jobbet Aud Lilli med å plukke jordbær i Lensvika. Så begynte hun hos slakter Helgesen i byen. Der var hun ett år. Da far til Aud Lilli dør, flytter hun hjem til mora igjen. De to må selge unna, og havner etter et par omflyttinger på Gevingåsen. Aud

Lilli fikk seg jobb hos kolonialhandler Strand øverst i gata, hvor hun ble i tre år. Mor Anne Petrine hadde fått enkepensjon. Så mye penger hadde Anne Petrine aldri sett før.

Så kom Jostein Hammer inn i bildet. Han hadde et godt øye til Aud Lilli. Jostein hadde tenkt å dra til sjøs, men en smerte i ryggen holdt ham tilbake. Han fikk seg lærlingjobb hos Nobø på Djupvasskaia, hvor han snart avanserte som sveiser, senere innen lakkering og galvanisering. Aud Lilli og Jostein giftet seg, og i 1969 bygde de hus i Dalabakkan i Hommelvik. Mens ungene var små var Aud Lilli, som de fleste på den tiden, hjemme. Etter noen år ble hun spurt om å jobbe på Sykehjemmet. Hun gjorde det, tok hjelpepleierutdanning, og ble der i 35 år.

Så tilbake til bestemor Lovise, som altså kun er nevnt med en liten setning på side 90 i *Stjørdalsboka*, band II, del II. "*Ho var den kjente spåkjerringa*". Det var aldri snakk om spåkjerringa. Hun var tross alt bestemor til Aud Lilli, men ble mest ikke nevnt. Senere har naturligvis Aud Lilli tenkt over dette, men plikter og hverdagen har forskjøvet det hele. Nå i godt voksen alder har tankene på bestemora kommet tilbake.

Ingrid Annie Reitan og John Reitan, med sin sønn i midten: Klaus. Han igjen er far til søstrene Reitan

Søstrene Anne Marie Reitan og Edith Reitan Fremstad

I Trondheim bor søstrene Anne Marie Reitan og Edith Reitan Fremstad, hvis Reitannavnet stammer fra Ålen i Gauldalen. De to søstrene er oldebarn av søster til spåkjerringa. Før vi går vider må vi en liten tur over dammen. Takket være den meget dyktige Osvald Rydjord i DIS Sandefjord har vi funnet en niese av bestemor Lovise som utvandret til Amerika. Alt dette totalt ukjent for familien på Dalabakkan da jeg traff dem første gangen en januardag i 2014, etter å ha maset meg til denne muligheten. Familien i sin ydmykhet har på ingen måte tatt noe initiativ til denne historien. Den skylda må vi som nevnt tillegge Egil Rømo.

Martin Andersen (1874-1901) var bror av spåkjerringa. Han var styrmann på en fraktbåt som gikk lekk i Nordsjøen. Skipet sank den 28. november 1901. Martin og fire andre omkom. Dette var kun få måneder etter at han hadde giftet seg og fått ei datter: Ruth Andersen, f. 24. juni 1901 i Kristiania (Oslo). Sammen med sin mor flyttet de til Trondheim, og utvandret så til Amerika og San Francisco den 27. juli 1907. Ruth giftet seg i 1919 med Ralph Moon sr (1900-1994). De fikk sønnen Ralph L. Moon jr. den 23. desember 1920 og dattera Vivian Moon i 1922. Ralph jr. er blant annet far til Pamela Moon Britt (f.1945) og Carla Jane Moon Strobe (f. 1956). Vivian er mor til Gail Opie Blask. Pamela, Carla og Gail er

firmenninger med ungene til Aud Lilli og Jostein Hammer. Og de er dermed oldebarn til bror til spåkjerringa. Og Reitansøstrene avbildet foran her, er blant annet femmenninger med Gail Blask, som undertegnede møtte i Sacramento i april 2015.

Ruth Andersen & Ralph Moon sr i 1964

Janie & Ralph Moon

Søsknene: Thomas Paul Moon, Clara Jane Strobe og Pamela Sue Britt

Det har ikke vært så lett å finne ut hvorfor bestemor Lovise er benevnt som ”den kjente spåkjerringa”. Eldre personer jeg har snakket med husker henne veldig godt, men kan ikke erindre de store episoder a la Marcello Haugen, Inga Thamnes, Snåsakallen og andre, hvis eksempler flourerer. Men alle bekrefter utsagnet. Hun var kjent, og for de som var barn var hun ganske så mystisk. Henning Andersen forteller meg at de kom til Stjørdal i 1935, og allerede

Spåkjerringa i aksjon

da var Lovise kjent som spåkjerring. Aud Lilli husker mora fortalte henne at en gang kom det en mann dit, av uvisst ærend, men det var visstnok familiært. Mannen hadde tatt av seg giftringen, og skjulte handa. Da han hadde satt seg sa bestemor Lovise: ”Du må bare ta på deg ringen”. Tvillingene Arne og John Strand, som bodde på andre siden av riksveg 50 (se kartskisse i *Stjørdalens krønike*, bind 14, side 160), fortalte at de fant det spennende å liste seg bort til vinduet i Litj-Kroa og titte inn. Det var noe spesielt med både Lovise og Litj-Kroa. De var litt redd henne. Det vanket mye militær hos Lovise, men det er absolutt ikke noe som tyder på at hun praktiserte verdens eldste yrke. Jan Hoås forteller meg at det var liksom ”in” på den tiden for soldatene å la seg bli spådd av Lovise på Værnesmoen. Søster til Arne og John, Reidun Klungreset, forteller meg at spåkjerringa ofte gikk i en blåblomstret kjole. Og gjennom ryet som spåkjerring ble Lovise naturligvis ”litt spesiell”, forteller Reidun.

Olga og Odd Værnes

Reidun Klungreset

Odd Værnes i Paulineborg i Ole Vigs gate på Stjørdal, husker meget godt spåkjerringa på Værnesmoen. Han husker at han var med far sin dit en gang, men turde ikke bli med inn. Lovise hadde nemlig utviklet noen byller i ansiktet, som ga henne et skremmende utseende for en liten guttepjukk.

En kveld skulle Aud Lilli på bingo i Trondheim og Jostein ble med, og vant seg en tur til London. Men det var for kun en person, så Jostein ble med neste gangen også på bingoen, og ble utrolig nok trukket ut med en ny tur til London. Så dermed kom de

Ludvik Paul Lertrø, f. 1898

Anne Petrine Skeisås Lertrø m/Aud Lilli

Anne Petrine Lertrø (1904-1992)

seg av sted begge to. Omtrent på samme tid ringte Jostein inn på en konkurranse i en nærradio i byen. De trakk ut en vinner hver dag, og på nytt en vinner blant disse igjen ved ukeslutt. Og Jostein vant en uketur til Romania. Og det slutter ikke der. Aud Lilli var med i Casino, et meget kjent program på TV Norge (Flatland, Forbord og tause Birgitte). Her vant Aud Lilli en toukers tur til Rhodos for to personer. Året var 1994 og OL på Lillehammer. Det passet så godt, hun het tross alt Aud Lilli Hammer.

Vivian Moon og Donald Opie

Gail Blask og hennes sønn Dane Blask den 15. april 2015

Disse vinnerlinjene har jeg tatt med, for det første fordi det er noe merkelig i at en og samme person, en og samme familie, kan ha sånn flaks ved å vinne både her og der, underforstått flere ganger, mens andre aldri vinner ei krone til tross for mangfoldige forsøk gjennom et helt liv. For det andre, så passer det så godt til den røde tråden i historien, til en duft og snev av det "overnaturlige". Jeg ønsker å innbille meg at det er en link tilbake til spåkjerringa, *ho bestemor*. Var dette kanskje noe hun sto bak? Spåkjerringa på Værnesmoen døde den 6. august 1946, og ble gravlagt på Værnes kirkegård den 13. Hun het da Lovise Bendiksen Værnes.

*Familien Hammer våren 2014, i forhold til Aud Lilli og Jostein.
Bak f.v: Alf Lennart Hammer (sønn) og Walter Hammer (barnebarn).
I midten: Aud Lilli og Jostein, lengst til høyre: dattera Lillian.
Foran: barnebarna Petter, Sandra og sittende Anne Lise*

Og slik ble dette kapitlet. Ikke slik jeg hadde tenkt, mest litt irriterende overfor *Stjørdalsboka*, som har med fullt av mindre setninger, uten henvisninger, dokumentasjon eller eksemplifiseringer. Men så fikk vi i det minste påvist at det var ei spåkjerring på Værnes likevel, samt at hennes etterkommere fikk litt mer kjøtt på beina, slekta på andre siden av dammen ble funnet, og jeg fikk laget til en snodig link om spådom og flaks/vinnerlykke. Det er mye vi ikke vet eller skjønner, heldigvis. *Sjaman* og *Wakan Tanka* har vi fra indianerne. Og her på Stjørdal var det Lovise i Litj-Kroa. Nå nei, du - verken Snåsakallen eller Lovise vil bli de siste i sin sjanger. Det kommer alltid nye, noen med spesielle evner og godt utviklet *vardøger*.